

Äventyr i Arktis

Bästa sättet att uppleva Svalbards maffiga natur och djurliv är från havet. Vagabonds Marcus Westberg åkte på en tio dagars kryssning bland isbjörnar, valrossar och valar. En drömseglat under ständig midnattssol, omgiven av gränslösa vyer.

text & foto MARCUS WESTBERG

Det närmsta vi kommer något som liknar en solnedgång mitt i den arktiska sommaren. Mitt i natten och precis lagom mycket moln.

JAG VAKNAR MED ett ryck, förvirrad. Det är becksvart i min lilla hytt. Hade jag hört något, eller var det bara en dröm? Men så bankar det på dörren igen.
 – Björn! Björn!
 Sömnigheten är som bortblåst. Hoppfullt förberedd på just det här har jag gått till sängs i halv vintermundering, så det tar bara några ögonblick att få på mig täckbyxor, jacka, mössa och handskar. Med kameraväskan över ena axeln snubblar jag ut i korridoren och drar mig upp för trappan i det gungande skeppet, och är snart ute på däck. Ingen annan har hunnit hit än. Klockan är strax efter två på morgonen, solen skiner, och femtio meter från båten sitter en isbjörn och tittar på mig. Välkommen till Svalbard.

JAG HAMNADE EGTENLIGEN på fel båt. Hade precis checkat ut från Basecamp Hotel i Longyearbyen och skulle enligt instruktion lämna vårt bagage på ett annat hotell inför M/S Quests avgång senare på eftermiddagen när jag hörde en otvetydig sydafrikansk brytning i sällskapet framför oss. Det visade sig snart att jag och Stephen Rimer var någon sorts avlägsna bekanta – hans kusin var delägare i ett safariföretag som jag jobbat med vid ett flertal tillfällen – och tio minuter senare hade vi blivit erbjudna att resa med honom och hans gäster på den betydligt mindre M/S Stockholm.

– Vi ska ut och leta isbjörn, och vi har fått fyra avbokningar de senaste dagarna. Allt är redan betalt, och mat finns det så det räcker och bli över. Häng med oss istället!

Tja, varför inte? Nu fick jag dessutom en extra dag i Longyearbyen, ett bisarrt samhälle med färgglada hus och – enligt senaste beräkning – 2144 invånare. En isbjörnsstämpel i passet senare åt vi middag på vad som sannolikt bör vara världens nordligaste thairestaurang, något som förklaras av att här bor cirka 120 thailändare.

På Svalbard krävs inget visum eller uppehållstillstånd, så trots att arbetsmöjligheterna givetvis är något begränsade är det ett relativt mångsidigt och dynamiskt samhälle där gruvarbete, turism och forskning dominerar yrkesmarknaden.

Utan is är det svårt för isbjörnar att jaga. Den här björnen vilar upp sig på en liten ö i norra Svalbard, sedan får han simma vidare för att hitta bättre jaktmarker.

Oavsett väder är det ständigt varierande landskapet alltid lika förtrollande.

**KLOCKAN ÄR STRAX EFTER
 TVÅ PÅ MORGONEN, SOLEN
 SKINER, OCH FEMTIO
 METER FRÅN BÅTEN SITTER
 EN ISBJÖRN OCH TITTAR
 PÅ MIG. VÄLKOMMEN TILL
 SVALBARD.**

DE FÖRSTA DAGARNA blåser det kuling, minst. Tanken är att vi ska runda Svalbards sydspets så snabbt som möjligt, förklarade guiden Andreas Bergström under vår första genomgång. Dels för att hamna i lä från de västliga vindarna, och dels för att det är där björnarna finns, vid isgränsen. Han har ett förflutet i miljöorganisationen Greenpeace och har guidat på Svalbard i snart tio år. Numera blir det ofta fem till sex Svalbardresor varje sommar, samt tre eller fyra till Antarktis vintertid.

Vårt sällskap leds annars av Dana Allen, en amerikansk fotograf bosatt i Zimbabwe och en av mina favoritfotografer, och gruppen består i övrigt till hälften av tandläkare: Stephen och Colin, båda sydafrikaner som emigrerat till USA, och australiensaren Raymond. Stephen och hans son driver en resebyrå som chartrat båten för den här fotoresan. ▶

Valar tillhörde resans höjdpunkter, och precis som med björnar väcktes vi obönhörligen om någon upptäcktes. I det här fallet för en vikval – en av de mindre valarna, bara cirka 8 meter lång, men rolig att se då de ofta färdas i grupp.

PLÖTSLIGT SKRAPAR BÅTEN EMOT NÅGRA STENAR, OCH BJÖRNEN – NU Knappt TIO METER BORT – SER UPP FRÅN SIN MÅLTID.

Vännerna Gary och Randall var precis som jag extrainkallade reserver. De verkar förtjusta över att vara här och säger att de inte har några särskilda förväntningar – det hela är ett äventyr, helt enkelt. Raymonds fru Lorraine är egentligen bara med för att Raymond skulle få fota isbjörnar, i hennes tycke en betydande uppoffring – något hon upprepar både ofta och högt. Fast just björnar skulle nog vara rätt häftigt att se, medger hon.

TROTS DET EVIGA ljuset – eller kanske just därför – följer vi ett mer eller mindre fast schema: måltider klockan sju, ett, och sju, med utflykter eller föreläsningar däremellan. Läggs dags någon gång innan klockan elva, med tunga metalluckor framför de runda fönstergluggarna för att skapa en illusion av natt. På tredje dagen, när vinden har mojnats och vi puttrar fram bland kringdrivande isflak, hittar vi vår första isbjörn.

Då havet fortfarande är ganska öppet föreslår Andreas att vi hoppar i en av gummibåtarna för att kunna ta oss närmre, och snart är alla utom Lorraine, som tycker att hon kan se tillräckligt bra där hon står, på väg mot det största rovdjuret jag någonsin sett. Närmre. Och närmre. Plötsligt skrapar båten emot några stenar, och björnen – nu knappt tio meter bort – ser upp från sin måltid. Spänningen går inte att ta miste på, även om det inte hindrar någon av fotograferna.

– Han är i god form. Vålnärd. Härligt att se! viskar Andreas.

– Bara han inte tror att jag är en säl, svarar Gary med ett fniss. Han är några storlekar större av vi andra och ser inte ut att kunna röra sig alltför snabbt ens med en hungrig björn i hasorna, framför allt inte i sina nyinköpta vinterstövlar som ser ut att kunna rymma minst tre fötter.

Öppenbarligen ser varken Gary eller vi andra särskilt smaskiga ut, för isbjörnen – vars päls är gulvit snarare än vit – återgår snart till sin måltid. Det krasar och knastrar ljudligt, och när Andreas meddelar att vår egen middag är serverad dras trots vad vi just sett och hört en kollektiv suck av lättnad. Upphetsningen går dock inte att ta miste på, och under hela måltiden pratar alla i munnen på varandra.

Svalbard saknar högresta växter, men inte vackra blommor – i alla fall inte under den korta sommaren.

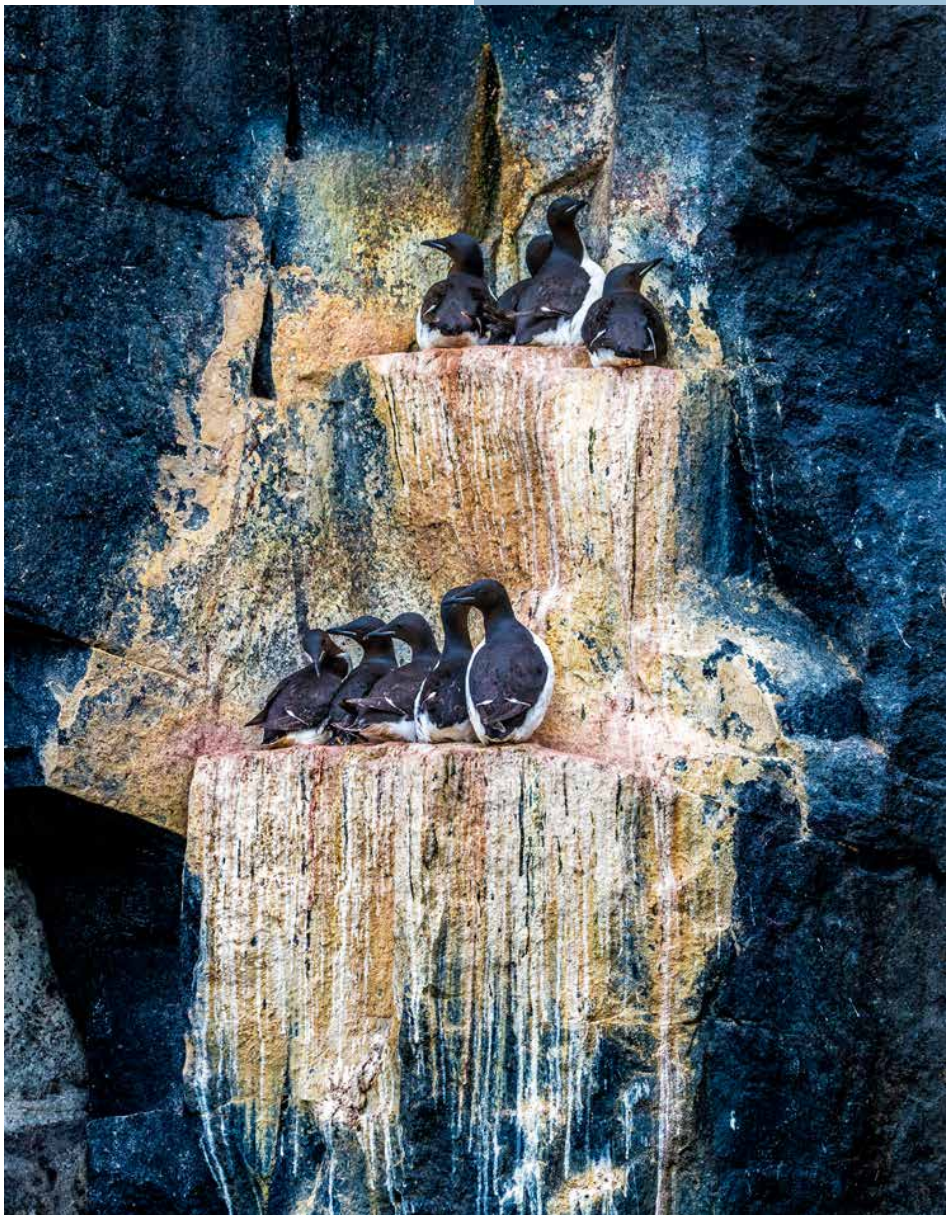

Även om de flesta besökare framförallt intresserar sig för Arktis sälar på grund av deras framträdande roll i isbjörnarnas standardmeny utgör de ett vackert och intressant tillskott till Svalbards djurliv.

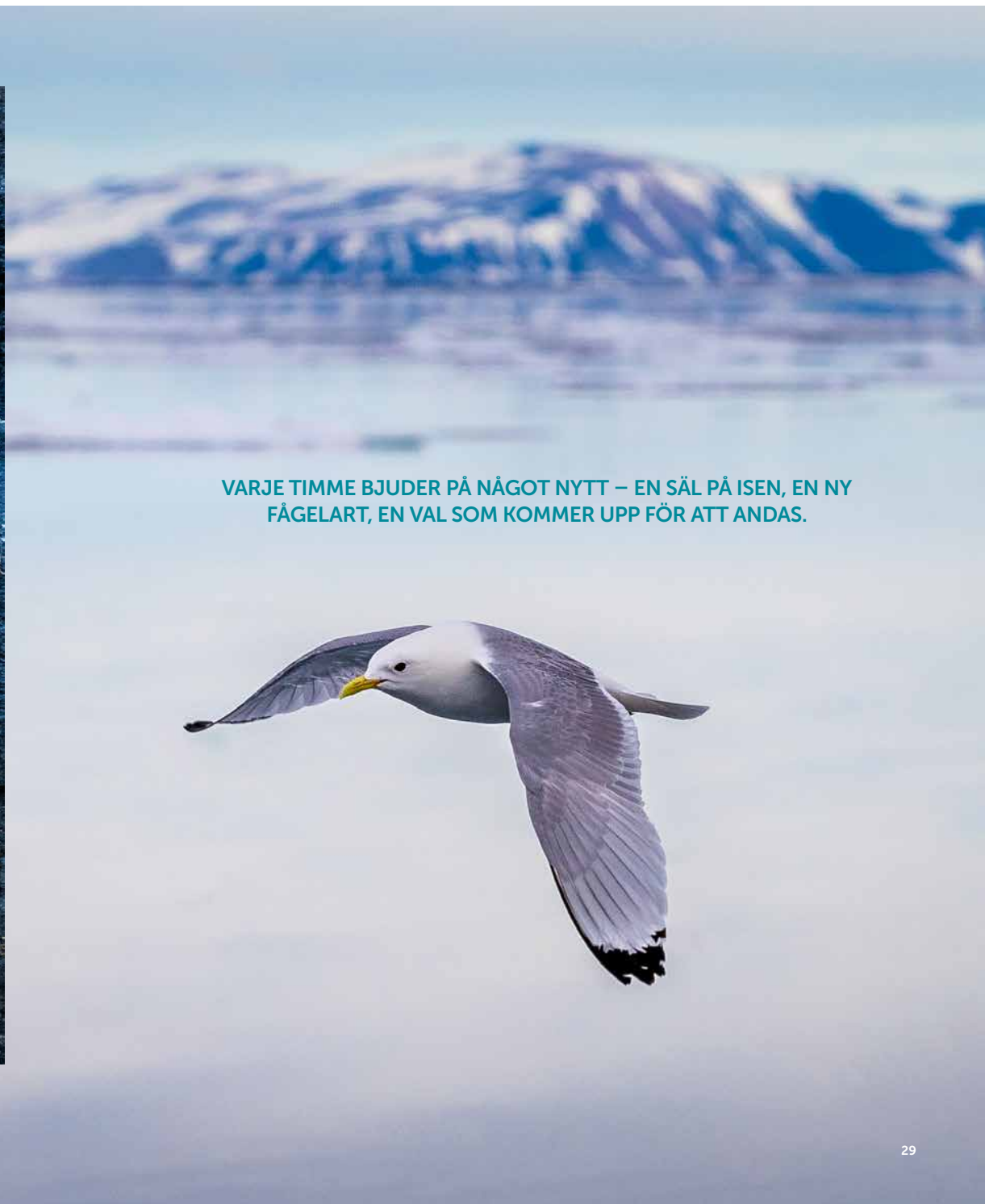
Det finns mellan 20 000 och 30 000 isbjörnar i Arktis, varav uppskattningsvis 3 000 häromkring. Det är ganska nära områdets maxkapacitet, vilket tyder på ett bestånd i god hälsa. Det kan dock komma att förändras omgående i samband med stigande temperaturer och smältande havsis. Isbjörnar äter nästan enbart kött, framför allt säl, och för att kunna jaga behövs ordentligt med is – favorittekniken består av att ligga i lur vid vakar i väntan på en smaskig säl som kommer upp för att andas eller vila på isen. På land eller i öppet vatten lyckas de sällan med sin jakt.

DET ÄR MIN andra resa till Svalbard, men redan efter några dagar på M/S Stockholm inser jag hur mycket mäktigare upplevelsen blir från havet. Varje timme bjuder på något nytt – en säl på isen, en ny fågelart, en val som kommer upp för att andas och framför allt ett landskap och ljus som ständigt förändras men aldrig upphör att fascinera. Vi är helt avskurna från omvärlden. Solen går aldrig ner, och när jag timme efter timme står lutad mot relingen i fören blir upplevelsen drömlig, tidlös. ➤

DET ÄR MIN ANDRA RESA TILL SVALBARD, MEN REDAN EFTER NÅGRA DAGAR PÅ BÅTEN INSER JAG HUR MYCKET MÄKTIGARE UPPLEVELSEN BLIR FRÅN HAVET.

Graffiti av fågelspilling. Tusentals ruvande fåglar som använder samma klippor, år efter år, lämnar sina spår.

VARJE TIMME BJUDER PÅ NÅGOT NYTT – EN SÄL PÅ ISEN, EN NY FÅGELART, EN VAL SOM KOMMER UPP FÖR ATT ANDAS.

Klätterselen såg gammal ut men höll bra, och utsikten från masten var onekligen värd lite svettiga handflator.

Måltiderna är utsökta – ofta thainspirerade – men ändå välkomnar jag inte avbrotten utan skyndar mig ut igen så snart tallriken är tömd. Känslan av frihet och naturens storslagna oändlighet är både rofylld och beroendeframkallande, och jag saknar varken Facebook eller nyheterna. Allt som oftast står också Randall här ute, men ingen av oss känner något behov för samtal. I massen tycker Lorraine att det är långtråkigt och undrar varför vi inte sett fler björnar.

M/S Stockholms ägare och kapten, Per Engwall, har seglat på dessa vatten i 25 år, och hans kunskap och skicklighet blir uppenbar när vi som första skepp detta år tar oss norrut genom isen längs Svalbards östkust. Han för oss till Bräsvellglaciären, där vi långsamt glider förbi det ena dånande vattenfallet efter det andra, och sedan vidare till Alkefjellas fågelklippor, vars hundratusentals bevingade invånare fyller luften med skrän och vingslag och våra näsor med den mindre angenäma doften som blir följden av så tätt boende och bristande saneringsmöjligheter. Fågelbajs, med andra ord.

Ännu värre luktar valrossar, upptäcker vi på en av våra gummibåtsutflykter. Grupper av framför allt hanar släpar sig upp på land med hjälp av sina betar – dessa bjässar kan trots allt väga en bra bit över ett ton – och går då att komma väldigt nära till fots. Särskilt vackra är de kanske inte, och det går inte med den bästa viljan i världen att beskyllda dem för att vara väldoftande, men det är ändå en häftig upplevelse att befinna sig bara några meter från dem.

På andra utflykter stöter vi på fjällräv och svalbardsren, lite rultigare och med kortare ben än de vi är vana vid på fastlandet. Vi ser även fler björnar – ibland långt borta, ibland tillräckligt nära för att kunna höra knastrande fotsteg på snö och is. Och hela tiden dessa gränslösa vyer, ett hav och en himmel som aldrig vill ta slut.

Baddags! Ligger man och fotar i vattenbrynet får man räkna med nyfikna besökare.

Trerätters luncher och middagar – inte illa när man befinner sig 80 grader norrut.

SÄRSKILT VACKRA ELLER VÄLDOFTANDE ÄR DE KANSKE INTE, MEN DET ÄR ÄNDÅ EN HÄFTIG UPPLEVELSE ATT BEFINNA SIG BARA NÅGRA METER FRÅN VALROSSARNA.

DETTA LUGN, OCH lättheten med vilken nyfikna resenärer kan besöka Svalbard, målar möjligen en något förskönande bild av människans historiska tillvaro i den här delen av Arktis.

Svalbard upptäcktes av holländaren Willem Barents år 1596 och fick då namnet Spitsbergen, även om det finns en del som tyder på att skandinaviska sjöfarare kan ha hittat hit 400 år tidigare. Men is, kyla, och omedgörliga strömmar gjorde att de flesta som försökte nå längre norrut antingen gick en kall död till mötes eller fick avbryta sina expeditioner.

Först 1878 lyckades finlandssvenske Adolf Erik Nordenskiöld navigera den nordöstra passagen förbi norra Ryssland. Den Nordvästra passagen fick vänta ytterligare några år, till 1906, och den första som tveklöst satte sin fot på nordpolen var sovjetmedborgaren Alexander Kuznetsov och hans mannar, med det var först år 1948. ►

Perspektiv
VID GLACIÄRENS FOT

De ser kanske inte så stora ut på håll, men glaciärer får en lätt att känna sig liten, och en smärre islossning kan lätt kapsejsa eller krossa en gummibåt om man tar sig för nära.

Valrossar släpar sig upp på land eller is för vilostunder, och det är ofta ett bra tillfälle att ta sig nära - men varning för lukten!

Under många år var Svalbard en viktig bas för val och valrossjakt, men detta byttes så småningom ut mot gruvsdrift. Kolgruvorna är fortfarande ögruppens största inkomstkälla, men turism blir allt viktigare. Numera landar cirka 30 000 personer per år på Longyearbyens flygplats. Men problemen hopar sig för områdets natur och djurliv.

De stigande temperaturerna och andra klimatförändringar våra livsval och vår industri obönhörligen skapar hotar som välbekant isbjörnens framtid – varje år blir den livsviktiga isen mindre till ytan, och smälter snabbare – men faran är betydligt större än så. Hela ekosystem riskerar att gå förlorade om vi inte genast vänder den trend vi själva har skapat, och den vetenskapen gör det emellanåt svårare att enbart njuta av att vara här.

TROTS ATT VI vid det här laget redan har sett ett flertal isbjörnar, och trots att det är mitt i natten, tvekar jag inte ett ögonblick när det bankar på min hytt dörr. Väl uppe på däck är alla funderingar om klimatförändringar och en osäker framtid som bortblåsta: i det här ögonblicket finns bara här och nu. Snart märker jag att Andreas står bredvid mig.

– Just nu är vi antagligen det nordligaste skeppet i världen. Kanske finns det inga andra människor längre norrut än oss. Det är en ganska svindlande tanke.

Isbjörnen betraktar oss nyfiket. De andra har också hunnit upp nu, och ett halvt dussin kameror smattrar i den annars stilla morgonen. Han – det är precis som de andra björnarna vi sett en hane – verkar inte riktigt kunna bestämma sig för vad vi är för några, men blir snart distraherad av sin egen spegelbild i vattenytan.

Efter en stund tröttnar han på både den och oss, rullar runt på rygg och sträcker sina tassar uppåt, precis som en hund. Det hörs spridda fniss, och någon säger något om ett föga respektgivande sätt att visa upp sig. Som om han hört oss reser sig björnen, skakar pälsen ren från snö, och lunkar i makligt takt därifrån för att hitta en bekväm sovplats. Andreas meddelar att frukosten serveras en timme senare än vanligt, och snart lunkar även vi tillbaka till våra sängar.

Spegel, spegel, på vattnet där, säg mig vem som vackrast i Arktis är?

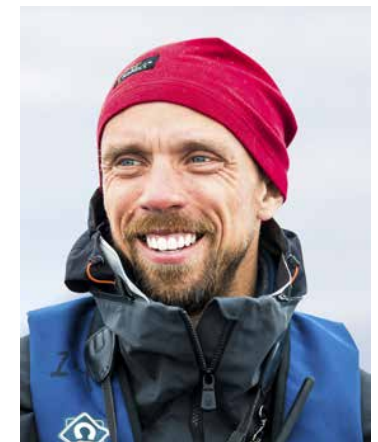
På jakt efter en simmande isbjörn – Dana sitter redo med kamera i hand.

347 OLÄSTA MEJL, 52 WHATSAPP-MEDDELANDEN, OCH ETT DUSSIN MISSADE SAMTAL, BLIR DET SOM BRYSKT PÅMINNER OM ATT VÅR ISOLERING ÄR BRUTEN.

MITT PÅ EFTERMIDDAGEN den tionde och sista dagen börjar alla telefoner pipa och vibrera ungefär samtidigt. Jag sneglar på min egen: 347 olästa mejl, 52 WhatsApp-meddelanden, och ett dussin missade samtal. Det här, mer än den båttrafik vi sett under dagen, blir det som mest bryskt påminner om att vår isolering är bruten. Den enda som inte har märkt något är Lorraine. Två dagar tidigare fick hon låna alla fyra säsonger av tv-serien Vikings, och sedan dess har hon suttit som klistrad framför Raymonds laptop – något som skapat viss muntherhet bland de övriga ombord.

Vi ankommer till Longyearbyen under middagen – som vanligt en trerätters festmåltid – men natten spenderar vi ändå i våra hytter. Jag slår följe med de andra till flygplatsen. I incheckningskön får Stephen ett samtal. Det är hans som som meddelar att de fått fyra avbokningar även till den dagens avgång. Stephen skakar på huvudet och ser på mig.

– Jaha, då fanns det lediga platser igen. Vad säger du – kan jag locka dig med en tvådagars kryssning runt Svalbard? ●

Andreas Bergström har lett båtresor i Arktis i snart tio år, och har inga planer på att sluta.

LÄS GUIDEN TILL SVALBARD PÅ FÖLJANDE SIDA. ➤

Guide till SVALBARD

SNABBFAKTA SVALBARD

Invånare: 2 667, varav 2 144 i Longyearbyen.

Valuta: norska kronor, men euro och dollar accepteras på sina håll.

Visum: behövs ej, men isbjörnsstämpel i passet kan erhållas på postkontoret.

Språk: norska, men engelska är också vanligt.

Tidsskillnad: ingen.

Kommunikation: 3G-nätverk i Longyearbyen, i övrigt möjligtvis röksignaler eller brevduvor.

Säsong: midnattssol mellan april och augusti, evig natt från oktober till februari; medeltemperaturen är 4 till 6 grader. sommartid och -16 till -12 grader vintertid.

Säkerhet: brottslighet i stort sett obefintlig, men isbjörnar utgör en verklig fara utanför Longyearbyen.

RESA HIT

SAS och Norwegian flyger mellan Oslo och Longyearbyen dagligen (3 tim). I bästa fall tar resan från Stockholm eller Göteborg ca 6 timmar inklusive mellanlandning i Oslo eller Tromsø och kostar vanligtvis 3 000–4 000 kr.

BO

Longyearbyen har gott om hotell, men man gör klokt i att boka sitt boende i förväg, framför allt sommartid. Helt klart häftigast är **Basecamp Hotel**, basecampexplorer.com, dubbelrum i juli 2 300 kr, inrett som en traditionell jaktstuga med drivved och djurfällar. Andra bra hotell inkluderar **Radisson Blu**, radissonblu.com, dubbelrum i juli 2 400 kr, med trevlig bastu och utomhusjacuzzi, och läckra **Svalbard Hotel** svalbardbooking.com, dubbelrum i juli 2 300 kr). Något billigare är exempelvis **Gjestehuset 102**, gjestehuset102.no, dubbelrum i juli 1 250 kr.

Gummibåtarna används inte bara till landbesök, man kan lika gärna lägga till på isflak.

ÄTA

Restaurangutbudet är inte särskilt varierat i Longyearbyen, och föga förvånande inte heller särskilt billigt. Förr eller senare hamnar alla på Basecamp Hotels restaurang, **Kroa**, vars älgburgare är välförtjänt omtalad. Bäst i stan – dock inte billigast – är antagligen **Gruvelageret**, gruvelageret.no. Vill man äta thaimat går det också bra: **Taste of Thai** ligger inne i köpcentret. Och i världens nordligaste **Coop** (Svalbardbutikken) kan man köpa det mesta i mat och dryckesväg.

RESA RUNT

Bussar går mellan flygplatsen och de större hotellen i Longyearbyen centrum (tajmat till de sju dagliga flighterna) och kostar 75 norska kronor. Det går även att beställa taxi, men det finns egentligen ingen anledning till det. På många organiserade båtresor ingår upphämtning på flygplatsen. Väl inne i Longyearbyen finns allt inom gångavstånd, och utanför Longyearbyen gör man bäst i att inte röra sig utan guide. För lokalbefolkningen är snöskoter vanligaste transportsättet vintertid.

SE & GÖRA

Det första beslutet man måste fatta är om man vill utforska Svalbard via båt eller på land. Väljer man det senare kan man

antingen utgå dagligen från Longyearbyen eller arrangera en flerdagstur, där det första alternativet måhända är bekvämare men där man givetvis kan se mer av området om man inte måste återvända till sitt hotell varje kväll. Ett flertal arrangörer finns att välja på, däribland **Basecamp Explorer**, basecampexplorer.com och **Svalbard Adventure Group**, svalbardbooking.com. Vintertid sker transport framför allt med snöskoter; sommartid med båt eller fyrhjulsdriven bil.

Aktiviteter inkluderar turer med hundspann, glaciärvandring, havskajak, snöskoter och djurspaning. Priser varierar beroende på aktivitetens längd och natur.

Framförallt sommartid är längre båtresor det bästa sättet att se så mycket som möjligt av Svalbards fantastiska natur, och definitivt den bästa chansen att se djur som isbjörn, val, säl och valross.

Den ledande svenska arrangören är **PolarQuest**, polarquest.se. Sju nätter på M/S Quest, som tar 53 passagerare, kostar från 39 900 kr, och tio nätter från 52 900 kr. På M/S Stockholm, som endast tar 12 passagerare, är motsvarande priser 59 900 kr respektive 69 900 kr. M/S Sjøveien, som också tar 12 passagerare, är något billigare.